

Fehér Zoltán

„Életében megtette kötelességét, gyarapította nemzeti értékeinket”

Néprajzi gyűjtések a Duna–Tisza közén. Sztrinkó István hagyatéka alapján írta és sajtó alá rendezte Szabó László

Fiatalon, gazdag csomaggal hagyott itt bennünket – írja a kötet anyagának sajtó alá rendezője, Szabó László. Szabó László volt az az idősebb munkatárs, aki legközelebb állt az ifjú tudóshoz. (Több fénykép is tanúsítja szoros barátságukat.) Ő volt az, aki leginkább ismerte gondolkodását, terveit, elképzeléseit, s ezért is merte vállalni a könyv összeállítását. Utószavában meg is jegyzi: *A könyv szerzője voltaképpen nem Szabó László, hanem Sztrinkó István.* Még akkor is, ha a kötet szövegének nagy részében Sztrinkó István gondolatainak a szerkesztő által mondatokba öntött változatát olvassuk. Magam is emlékszem, milyen döbbenetes hatású volt rám Sztrinkó Pista barátom váratlan halála 1992-ben. Szinte hihetetlennek tartottam, hogy egy pályája elején álló, nagyreményű tervekkel, fáradságtalan munkabírással rendelkező tudós váratlanul befejezze földi pályafutását. Nemrég még együtt dolgoztam vele a Bárh János szervezte keceli monografikus gyűjtőkalákában. Arra is emlékszem, hogy már nem sokkal a temetése után közvetlen munkatársait mennyire lenyűgözte és tanácstalanná tette az a hatalmas – fotókból, jegyzetektől, magnószalagokból álló – hagyaték, amelyet az eltávozott kutató maga után hagyott. Abban mindenki egyetértett, hogy ezt a felbecsülhetetlen értéket valamiképpen közzé illik és közzé kell tenni. Sztrinkó István ugyanis, miként más néprajzi gyűjtők, terepmunkája során gyakran csak emlékeztető mondatokat, slágvortokat, mintegy címszavakat jegyzett föl gyűjtőfüzetébe magának, hogy azokat majd a feldolgozás során kifejtse. Szerencsénkre a vele dolgozó munkatársakkal – különösen Szabó Lászlóval – ezekről sokszor cserélt eszmét, így e gyűjtési dokumentumok megfejtése megoldhatóvá vált. *Jelen kötet* – írja a könyv Ajánlásában tanára, Ujváry Zoltán – *arra tesz kísérletet, hogy hozzáadjon valamit a gyűjteménybe került anyaghoz, egy lépéssel tovább vigye a meglévőt, de hiteles maradjon annyira, hogy ő is sajátjának tekintené, ha olvasná.*

A *Néprajzi gyűjtések a Duna–Tisza közén* címmel nagyon gazdag tartalmú, s tudományos témája ellenére nem csak szakembereknek szóló, olvasmányos stílusú írásokat tartalmazó, ízléses tipográfiai kiállítású könyvet vehet kezébe az olvasó. A kötet Sztrinkó Istvánnak *nem eddig publikált cikkeit tartalmazza, hanem újat is ad* a kecskeméti múzeum Bánkiné Molnár Erzsébet szerkesztette *Monumenta Muzeologica* című sorozat 2. darabjaként

Az itt olvasható tanulmányok úgy gazdagítják ismereteinket szűkebb pátriánkról, hogy még inkább megszeretjük azt. *Az aranykalással ékes rónaság, melyet átölel a Tisza–Duna karja*, vagyis a Duna–Tisza köze nem néprajzi, hanem földrajzi fogalom. Múltjából emlékezetes, hogy IV. Béla királyunk ide telepítette a tatárok elől menekülő kunokat. Talán Győrffy István volt az első, aki elgondolkodott azon, hogyan fért el itt a *termékeny rónaságon* negyvenezer kun család. Hát úgy – írja ő –, *hogy ezek a járhatatlan rétségek, futóhomok területek nem kellett az ördögnek sem.* Vagyis mások voltak itt akkor a természeti viszonyok, mint ma.

A Duna–Tisza köze a történelmi Magyarországnak éppúgy, mint a megcsonkítottnak mégiscsak a közepe. Itt kellett állnia a fejedelmi központnak (Csepel-sziget). Csak e központból széttekintve

nevezhették el őseink a Duna jobb partját Dunántúlnak, a Tisza bal parti részét meg Tiszántúlnak. Csak innen nézve Felföld a Felvidék, és innen nézve van értelme Erdélynek (Erdőelve, Erdőn túl) és a Délvidék tájnévnek is. A török időkben teljes egészében a Hódoltság része, s a felszabadító háborúk után ez a táj úgy szippantotta magába a peremvidékre futottakat, mint egy kilukasztott légüres üvegbura a levegőt. A másfél évszázados török pusztításokat kiheverve magához térő *Két víz köze* a magyarság erjesztőközpontja lett. Innen indultak el azok a kulturális hatások, amelyek fokozatosan eljutottak a Kárpát-medence legtávolabbi zugaiba is. A klasszikus néprajzi gyűjtések kezdetén a figyelem azonban sokkal inkább a látszólag több archaikumot megőrzött peremvidékek felé irányult, s jóval kevesebb feltárómunkát végeztek az Alföld közepén. (Gondolok itt főképpen a népzenei gyűjtésekre.)

Ezt a földrajzi egységet is szétszakította a trianoni békediktátum, s ma a Délvidék magyar lakta területei, mint például a *Zombori* vagy a *Szabadkai földeknek* nevezett tájegységek más állam fennhatósága alá jutottak. Am a megmaradt rész, a régi Pest-Pilis-Solt-Kiskun, valamint Csongrád vármegye egy része maga is több kisebb-nagyobb történeti-néprajzi egységre tagolható. Ezek közül legnevezetesebb a Duna–Tisza között átlósan átszelő, de nem összefüggő Kiskunság. (Előtagja nem területi nagyságára utal, hanem *ifjabb* korára, szemben a jóval kisebb, de *korosabb* Nagy-kunsággal.) A *Szegedi földek*, a *Szegedi nagytáj* darabja máig hozzánk tartozik. Újabb néprajzi kutatások derítették föl, hogy gyerekkorom vidéke, a tiszántúli Tiszazuggal határos néhány – részben palócos, részben í-zó nyelvjárású – település (Kécske, Alpár, Lakitelek stb.) önálló sajátos egységet alkot, s a *Tiszamente* nevet kapta. Történeti hagyományai alapján alkot egységet a *Háromváros* (Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd). Ugyancsak újabb kutatások eredményeként határozta meg a közelmúltban Bárh János a *Kalocsa Sárköz* földrajzilag egységes, de történetileg és etnikailag sokszínű kistájunkat.

A Duna–Tisza közének tizenkilencedik századi, a felszínes szemlélő számára üres pusztaságában az itt született Petőfi vette észre először az élet milliányi apró mozdulatát, csodálatos szépségét, s emelte tájunkt az irodalomba. Tette ezt akkor, amikor a vadregényes hegyvidék, a *zordon Kárpátok* sokkal inkább megfelelt volna az elvárásoknak. A végtelen kiskunsági puszták káprázatos világa nála a korlátlan szabadság szimbólumává válnak nemcsak tájírójában, de akár a János vitéz helyszíneiben is. Az ő költészete révén válik fogalomná és divatos hőssé nálunk és Nyugat-Európában is a puszták szabad fia, a lovas betyár.

A néprajz, amint az köztudott, a népi kultúrának a hagyományos, az eltűnőben lévő részét vizsgálja, s a recens adatokból rekonstruálja a hajdan voltat. Sztrínkó István későn jött, talán a sokat emlegetett huszonnegyedik órában. Találhatott-e még valamit a valamikori két víz közti világból az ezerkilencszázhetvenes években? Szerencsénkre Bács-Kiskun megyét hosszú ideig elkerülte az erőszakos téjeszesítés. (Bizonyára Erdei Ferencnek, Romány Pálnak és Gajdócsi Istvánnak is köze lehetett hozzá.) Ennek következtében itt valamivel tovább virágzott (vagy inkább már csak tengődött) az a paraszti műveltség, amelyet a szomszédos megyékben korábban megvalósított erőszakos kollektívizálás ekkorra már elpusztított.

A *Duna–Tisza köze mint alakuló emberi táj* című fejezetben élénk tárul a középkorban még sűrű településhálózattal rendelkező földművelő-állattartó *Homokhátság*. A pusztításokat átélő, s a menekülőket befogadó nagyobb települések kivirágzanak. (A Háromváros, Szabadszállás, Kiskunhalas stb.) Az elpusztult falvak határa pedig a nagyvárosok pusztáivá válnak. A folyók menti lakosság mindig kihasználta az erdők, mocsarak, nádasok kínálta bűvőhelyeket a túlélésre. Szekfű Gyula *Magyar történetében* szemléletesen írja le, milyen szörnyű ökológiai változásokat okozott az Alföldön a török hódoltság. Könyvünkben is olvashatunk korabeli beszámolókat a kultúrtájából visszavadult Duna–Tisza közti pusztákról, amelyeket aztán a betelepített nemzetiségi, vagy a spontán visszaszivárgó magyar lakosoknak *kellott megszelídíteni, termővé tenni*. Sztrínkó István fényképei elképzelhetővé teszik számunkra azt a 18–19. századi természeti világot, amelyből mára csak itt-ott maradt meg számunkra némi ízelítő. Egyikük-másikuk festő ecsetjére kíváncsozik. A táj önmagában is óriási asszimilációs erővel rendelkezett. Itt, az Alföld sajátos klimatikus és geográfiai viszonyai miatt másképp lehetett és kellett élni, mint akár a Felföld vagy a Balkán zord hegyei között, de a nyugatról érkezett betelepülőket is megváltoztatta az új környezet. (Erről írt szemléletes élménybeszámolót a bécsi diákjaival Császártöltés környékére kiránduló Gaál Károly professzor, amikor olyan *kunesőbe* /homokviharba/ keveredtek, amelyet Ausztriában vagy Németországban el sem tudtak volna képzelni.) Sajátos paraszti kultúrájuk

– mondom én – épp itt alakul ki. A kulturális asszimiláció (amelyet a nyelvi követett) szintén spontán módon hatott. Senki sem kényszerítette a Móricz Zsigmond által megcsodált *hímzett subás, szép tartású, pipázgatva beszélgető* kiskőrösi tótokat arra, hogy magyar viseletet hordjanak, magyar bajusszal, kun süveg alakú kucsmában járjanak. Nyilván utánozni akarták a divatban előttük járó magyarokat. Sztrinkó István felkutat és egymásba illeszt minden régi irodalmi adatot, amelyik vizsgált területét mutatja be. Amikor Madarassy László 1912-ből származó tájrajzát idézi, nekem gyerekkorom Kécskéjének helynevei villannak fel a *Bogárzó* vagy a *Lapos* olvastán. Kocséron még én is hallottam történetet a *Kenyérváró dombról*. A *királydinnye* eszembe juttatja, hogy tízéves koromban hogyan kapkodtam miatta *mesztéllabas* talpam a bögi homokban. Az *ökör-farkkóró* az általam gyűjtött mondákban mindig égig érő fává változott. A Petőfitől is megénekelt *ördögszekeret* meg mi *ballangónak* neveztük. Ma is látom veszett vágatásukat a havas pusztán, a Szekerka csárda felé, amint télvíz idején az apáti régi pusztájából létrejött Kocséron lakó jász rokonságunkhoz szánkázunk. A harmincas években még a kécskei piacon ott sorakoztak a *sonkolyt* áruló asszonyok. Pusztajenőn rekkenő nyári hőségben néha fölrémlett a *délibáb*. S innen hozták a piacra a szappan helyett is használható *széksót*. A víz menti helységek a 19. században még gyakran, szinte minden évben megélték a *jön az árvíz, jön az árvíz* élményét. Ismerős ez a világ számomra saját tapasztalataimból és gyűjtéseimből. Én még nádfüdeles házban töltöttem életem első húsz esztendejét. Bátyán még meg tudtam menteni néhány nádvágo szerszámot. Ismerősek a Sztrinkó által is idézett – Vályi és Fényes által megfogalmazott vissza-visszatérő sorok a községleírásokban a gyakori árvizekről, meg a kicsiny felszántott határhoz képest óriási rétekről, legelőkről, erdőkről. A magyarság letelepedése óta tudatos vízgazdálkodást folytatott, miként azt Andrásfalvy Bertalan tanulmányaiból tudjuk. Ennek bizonyítékai a Sztrinkó által is ismertett *fokok*. Mint írja, *A természeti környezet és az ember viszonyára a XIX. század közepéig Kecskeméten az volt a jellemző, hogy a táj adottságait alaposan ismerve különösebb átalakító beavatkozás nélkül fordította azokat hasznára a város népe.* (Hol van ez a szocialista az ember legyőzi a természetet felfogástól!) E táj népe, ahol lehetett, állattenyésztést, máshol földművelést, kertészkedést folytatott, a vizenyős területeket pedig gyűjtögetéssel, vadászattal, halászattal hasznosította. Mindezt láthatóvá is tette az ifjan elhunyt kutató a *Kecskemét régi népéletéből* című múzeumi kiállításon. Micsoda időszerű üzenet ez mai környezetpusztító korunknak.

Az igazi társadalomtudós abból ismerzik meg, hogy milyen mélységig merít a vizsgált világból. A lényeg valójában a részletekben rejlik. S ha a magyar halászatot Hermann Ottó vagy Solymos Ede munkásságával leírtnak tekintjük, Sztrinkó István folyó- és állóvízi halászati gyűjtése meglepetést okoz gazdagságával. Hasonló bőséget nyújtja a régi vadászat, a gyűjtögető életmód és eszközzanyagának leírásával is. Mennyire hasonlít, s mégis mennyire más ez, mint a Szűcs Sándor által feltárt régi sárréti pákások világa. Itt újból szépirodalmi forrásra bukkan. Az alpári születésű Kádár Lajosnak ő ugyan csak a *Kolomp szől a ködből* című önéletrajzi regényéből idéz, de idézhetne a hasonló jellegű *Tyúkász Péterből* is. (És itt megint kiszól belőlem a régi kécskei, aki diákkorában falta a Magyar Élet- /ma Püski Kiadó/ könyveket, s felejthetetlen élményt jelentettek számára Kádár Lajos regényei, mert bennük az általa jól ismert Tiszamente jelent meg, mint *haza a magasban*. Bosnyák Sándor egyébként a Cumania 8-ban közölte az *Alpár néphite Kádár Lajos emlékeiben* című tanulmányát.) Sztrinkó tud újat mondani a halasi Nagy Czirok László pásztoréletet bemutató kötetei után is erről a témáról. A bugaci pásztorvilágról szóló kötetet pedig Szappanos Jolán tollából épp ő rendezte sajtó alá (*A nagy pusztán*). Ő jelenteti meg szerkesztőtársaival Kubinyi Ferenc és Vachot Imre képeskönyvének Kecskemétről szóló részét 1980-ban.

Sajátos, tájunkra jellemző települési forma a tanya. Sztrinkó itt is sok fontos dolgot lát meg. A homoki földek bevonása a kertgazdaságba megindította a tanyásodási folyamatot a 19. században. (Kécskén *kertésznek* nevezték a gazda tanyáján állandóan kinn lakó bérest. F. Z.) A nem sárosodó homok lehetővé tette a tanyák közti utak állandó használatát, s a tanyák megvalósították a lakóhely és a munkahely eszményi szimbiózisát. Kialakult népességükből egy sajátos társadalmi csoport, rájuk jellemző közösségi szokásokkal és tudattal. A kor politikája nem megszüntető csapásnak tekintette a tanyarendszert, hanem még iskolahálózatot is kiépített érdekükben. A pusztákra kiköltözöttek néha hosszú ideig veremlakásokban laktak, míg fel tudták építeni tanyaházukat, s éveket, évtizedeket küzdöttek maguk alkotta speciális szerszámaikkal a homokvilág termővé tételén. Létrehozták a semmiből az alföldi bor- és gyümölcskultúrát. Ez aztán magával hozta anyagi előrehaladásukat, tekintélyük növekedését is.

Emlékszem még arra, milyen termékenynek bizonyult a levéltárakból előbányászott hagyatéki leltárak (inventáriumok) néprajzi szempontú hasznosítása. Az effajta kutatások történeti mélységet adtak a Juhász Antal által talán a hatvanas években először alkalmazott jelenkutatás azon módszerének, amikor egy-egy gazdaság, pl. egy tanya teljes eszközanyagát lajstromba vették. Sztrinkó István ezt a metódust finomította, s tárgygyűjtései során már a tárgyak sorsára és arra is kíváncsi volt, hogy miért szabadulnak meg tulajdonosaik egyiktől könnyű szívvel, másiktól meg csak nehezen vagy sehogyan se.

1989-ben Kecskeméten rendezték a *Tanakodás a tanyákról* elnevezésű konferenciát, ahol Sztrinkó István *A népi kultúra tárgyi változásai a Duna–Tisza közti tanyákon* címmel tartotta meg előadását. Idézte Erdeit: *Sehol annyi kis szerszámot, munkaalkalmatosságot nem láthat az ember, mint ezen a vidéken. Ezek mind a közelharc eszközei, amelyeket kis emberek használnak a nagy elemmel szemben.* Minthogy a tanyarendszer viszonylag új keletű, *kontinuitásról alig beszélhetünk* – mondja Sztrinkó. A tanyavilág ezért nyitott volt mindenféle újításra. (Ezt a felfogást Szabó Miklós tanulmánykötetében – *Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken* (2005) kiterjeszti, s a mai néprajzi kutatás legfontosabb aspektusává teszi.) A családi munkaszervezeten alapuló tanyák népének innovációs készségében kell keresnünk anyagi kultúrájának gyors alkalmazkodóképességét. Más volt a régi munkaeszközhöz való viszonyuk, ha teljesen megszűnt egy tevékenység, megint más, ha korszerűbb eszközök jelentek meg. Befolyásolta a megszereshetőséget, ha érzelmileg kötődtek hozzá (pl. pásztorcsalád a már nem használt pásztor eszközökhöz). De közrejátszott a pénzért fölvasárló nepperek megjelenése, vagy a folklorizmus mint paraszti attitűd. A néprajznak figyelembe kell vennie a mai utóparasztság anyagi kultúrájának legújabb jelenségeit is, mint amilyenek a fóliasátras zöldségtermesztés, az autónak, a kerékpárnak mint teherszállító eszköznek a használata, a csettegők megjelenése, a motoros szerszámok használata, a kemizálás, a gáztűzhely (gázpörzsoló) és az elektronika bevonulása a paraszti tevékenységbe. Megfigyelhető, hogy a könnyebb megoldás kínálta lehetőség miatt szemünk láttára megy veszendőbe az energiaforrásként egykor felhasznált szalma, kukoricacsutak, szárízik, venyige, fanyesedék stb. *A tanácskozás során kiderült, hogy jöllehet két évtizede még egymillió tanyasi lakossal számolhattunk, s ma is lassan apad a tanyák száma, illetve változik jellegük és szerepük, bizonyos, hogy a jövőben megáll végleges felszámolásuk (...)* ezért *határozottan tenniünk kell valamit e negyedmillió tanyán élő népességért.* Láthatjuk tehát, hogy a sokak által fölöslegesnek vagy megtúrtnek látszó tudomány, a néprajz, eredményeivel hozzájárult a politikai döntéshozók befolyásolásához.

Szerencséje volt Bács-Kiskun megyének, hogy Erdei Ferenc, a neves szociográfus-politikus már a 30-as években elkötelezte magát mellette. Itt találta meg ugyanis azt a parasztságban rejlő erőt és akaratot, amely az egész országnak mintát adhatott volna az elavult agrárvilágból való kitérésre. A polgári átalakulásra. Az ő tekintélye és ügyes politikálása késleltette a megye mezőgazdasági kollektivizálását. Sőt a sajátos szakszövetkezeti rendszer még egy utolsó fejlődési szakaszt is eredményezett. Ekkor alakult ki a sokak által irigyelt homokhátsági arany háromszög (Kiskőrös–Kecel–Soltvadkert). Itt nem zúdult be olyan hirtelen a megszüntetett tanyák népe a városok panel-lakónegyedeibe, amelyek szinte felismerhetetlenül átalakították és elrontották a hagyományos városképeket. Így válhatott Kecskemét, a jobb adottságokkal rendelkező Szolnokkal szemben, egy kialakítandó új megyerendszer (rajon) elképzelt központjává.

A *Gyűjtőtáborok Sztrinkó István vezetésével* című fejezetben Szabó László, a kötet szerkesztője bemutatja, hogy az 1960–80-as években még talált errefelé gyűjtenivalót az etnográfus. Nem késett hát el Sztrinkó István. A tanyavilágban és a falvakban még a családi kisgazdaságok működtek. Nagy szerepe volt az állati igaerőnek, az országos kirakodó- és állatvásároknak, a heti piacoknak. Az építmények még a régiéek voltak, sőt az újak emelésénél is alkalmazták a hagyományos anyagokat, formákat és eljárásokat. A lakásbelsőket is paraszti-polgári ízlés jellemezte. A televízió nem zilálta szét a közösségi élet szokásait. Még éltek a régi egyletek, olvasókörök hagyományai az új keretek között is. Eleven volt az egyházi élet, hatalmas tömegeket vonzottak a búcsúk, a lakodalmak, a temetések. Ennek a hagyományos értékrenden alapuló világnak a dokumentálását, későbbi felhasználás céljából való megmentését szolgálták a Sztrinkó István által szervezett szabadszállási, kiskunmajsai és szalkszentmártoni gyűjtőtáborok, amelyekben hivatásos szakemberek mellett mindig számolt elhivatott helyi kutatókkal is (Csík Antal, Kozma Huba). Nagy jelentőséget tulajdonított a fényképezésnek, s szerinte a fotók a megszülető tanulmányoknak ne egyszerű illusztrációi legyenek, hanem lényeges mondanivalót tartalmazzanak. Majsai néprajzi monográ-

fia tervezetében több mint húsz téma szerepel a településnéprajztól a népdal, néptánc témakörig megannyi jónévű témagazdával. A recenzió írója, mint afféle koca néphütyítő, sajnálja, hogy a hiedelemvilág nem kapott önálló címet a tervezetben. Biztosra veszem azonban, hogy a babonás elemek megjelentek sok-sok témakör feldolgozásában. Mint például a család- és társadalomszervezet, a földművelés, szőlőművelés, a pásztorzkodás, az istállózó állattartás, a baromfitartás, az építkezés, a táplálkozás, a jeles napok, a szakrális néprajz stb., hiszen, mint Ortutay írta, a hiedelemvilág a paraszti társadalomban előrad az élet minden területén. Jó volna végre kézbe venni a vizsgált települések néprajzi monográfiáit. Helyettük vigasztaljon az a tudat, hogy a kutatásokból megszületett írások – írja Szabó László –, a beépült adatok (...) kezdték eltüntetni a magyar néprajz térképéről az így körülírt fehér foltot.

A nagyközönség a néprajzt gyakran a népművészettel azonosítja. Számára csak a díszített tárgyak a megmentésre, kiállításra érdemesek. A Duna-Tisza köze nagy része azonban – talán csak a Kalocsai Sárkózt kivéve – már a 20. század elején is puritánságáról volt híres. Népviseletéből elsőnek vetkezett ki az olcsó gyári ruhaneműk csábításának engedve. A korábbi idők megmaradt darabjai, a használati eszközök, ruhák díszes fajtái, szép formájú tárgyak azonban nem kerültek el a néprajzkutatók figyelmét (Madarassy, Szabó Kálmán, Lükő Gábor, Fél Edit). Sztrinkó István *A kiskunsági népművészet kérdőjelei* című írása épp a *Forrásban* jelent meg 1979-ben. S a kérdőjelek: Mennyiben tekinthető a polgári fejlődés szakaszában tartó mezőváros lakosságának művészete népművészetnek? Van-e köze ehhez a pásztorművészetnek? A tanyavilágban meg szinte nem lelünk díszített tárgyakat. Vagy ha igen, akkor azok funkcióváltáson mentek már keresztül, értéküket használhatóságuk, s nem szépségük adja. 1982-ben látott napvilágot a Novák Lászlóval közösen összeállított kötet a *Háromváros népművészetéről*. A *Háromváros népművészetének darabjai három forrásból származnak* – írja. Ezek: a helybeli mesterek készítményei, a kereskedelemmel ide került tárgyak és az egyének saját tárgyalgóító tevékenységének a produktumai. Ebből a munkából is olvashatunk egy részletet a kötetben (*Szemelvény Sztrinkó István tudományos munkásságából. A Háromváros népművészete*).

Néprajzi könyvgyűjteményemből gyakran forgatom a Sztrinkó István által nekem dedikált különyomatokat és egyetlen birtokomban lévő kötetét, *A népi építészet a Duna-Tisza közén* (1987) címűt. Sokoldalú néprajzi érdeklődésében talán ez a terület állt hozzá legközelebb. Erről szól *Az építkezés képes lexikona* című fejezet is. Kiderül, hogy ez az agyonkutatott terület is tartogat számunkra meglepetést, ha olyan alapos, fényképekkel, rajzokkal dokumentált terepmunkára támaszkodik, mint amilyen Sztrinkóé. A kérdéshez más-más oldalról közeledik megvalósítva az anyagi, a szellemi és a társadalom-néprajzi szempontok komplexitását. Vizsgálja a témát technikai oldalról (*primitív fatermék, a régi mészéből való építkezés, kör alaprajzú épületek, s minden munkájában a pontos mesterségbeli készítési módja a falnak, fődémnek, tetőnek, stb.*), a forma (*alaprajzi elrendezés, tetőformák, homlokzatok stb.*), a háztípusok (*tüzelőberendezés, füstelvezetés, alaprajz, stb.*), az építkezés mint művészet (*arányok, díszítettség, nagy stílusok hatása: barokk, klasszicizmus, szecesszió, új törekvések*), a táj adta és kereskedelem útján bekerült anyagok (*nád, sövény, sár, hant, homok, kő stb., migráció, tanya-város viszonya, árucseré*), a mesterségbeli tudás (*nádazó, falverő sövényfonó, vályogvető emberek, hivatásos ácsok, kőművesek*), az építkezés szerszámai, eszköztanyaga (*nádverő, nádvarró, lapocka, nyomófa, szorítófa stb.*), a lakábszélő (*kunyhó, egyszatú ház, többosztatú ház helyiségeinek bebútorozása, a bútorok hagyományos rendje, az ebben végbement változás*), a szoba ünnepi célra való felhasználása, kultusz helyé tétele (*lakodalom, ravatalozás, a szoba tiszta szoba funkciói*) és így tovább. Furcsa módon bizonyos kérdések épp azáltal váltak a kutató számára megfoghatóvá, lefényképezhetővé, hogy a vizsgált objektumok már romlófélben voltak. Így láthatóvá vált pl. építési technikájuknak számos, ép állapotban nem érzékelhető részlete. Bizonyos vagyok benne, hogy Sztrinkó kutatásainak elvi és technikai megállapításai még felhasználásra kerülnek a modern magyar szerves építészetben.

A kötet végén, de *Sztrinkó István tudományos tevékenységének bibliográfiája* előtt a szerkesztő bemutatja őt magát a *Társadalmi háttér és Életpálya* című fejezetekben. S itt már a tudós baráté a szó. A magyar néprajztudomány történetében nem csak egy-egy táj feltűnően gazdag néphagyomány (főképpen *szép tárgyai*) miatt esett meg, hogy ráirányult a nagyközönség figyelmé. Ehhez elsősorban olyan kutatóra volt szükség, aki az adott táj szülöttje volt, tehát érzelmileg is kötődött hozzá. A palóc, matyó, kalotaszegi, a sárközi, dél-dunántúli látványosan gazdag népművészet mellett az alföldi sokáig fel sem tűnt. Ezért szinte a mai napig tartogat kutatnivalót. Sztrinkó István tizenöt éves tudományos pályája során úgy hozzáért a Duna-Tisza közéhez, mint Orbán

Balázs a Székelyföldre, Gönczi Ferenc Göcsejhez vagy Ecsedi István a Hortobágyhoz. Persze ez a kötődés korábban kezdődött.

Sztrinkó István 1953-ban született Jánoshalmán, abban az észak-bácskai faluban, amelynek a történelem során idegenhangzású nevei is voltak, s lakói is különböző, ide költözött nemzetiségekből gyűródtak magyarrá. Sztrinkó István neve is utal eredetére, családja sorsa pedig arra az általános folyamatra, amelyben a tájnak meghatározó szerepe van az ott élőkre. Milyen hatások járultak ahhoz, hogy ősei tudását, tapasztalatait akarja megörökíteni? *Mindkét ágon földműves családból született.* Édesapja később a tompai térszék elnöke, s még vérében hordozta a paraszti világ emlékeit. Első adatközlői között ott volt anyai nagyanyja, Hornyák Mária. Sztrinkó Istvánnak már tompai kisdíák korában újságcikke jelent meg. Kecskeméti gimnazista korában gyűjti a könyveket, s rá is – mint anyaiunkra, akik a népismerettel foglalkozunk – nagy hatást gyakoroltak a népi írók. A debreceni egyetemen történelem-néprajz szakon tanul. Tanárai között meghatározó volt számára Ránki György, Szabadfalvy József, Ujváry Zoltán, Dám László szellemisége. Már egyetemista korában megkezdte gyűjtőútjait. Dél-Dunántúlon és a Tiszazugban kutat, majd a kecskeméti Katona József Múzeum munkatársa lesz. Elkezdí nagy tervét, a Duna–Tisza köze népeletének, múltjának feltárását. Gyűjtőtáborokat szervez a Kiskunság három helységében. Munkatársaival, Szabó Zoltánnal, Kőrösi Ilonával és Székely Györggyel múzeumi kiállítást hoz létre. Összesen kilenc kiállítást szervez. Huszonhárom gyűjteményes kiadvány, köztük a múzeum évkönyvei, a Cumania kötetei készülnek el szerkesztésében. Közben gyűjt és publikál szorgalmasan. Nemcsak a Duna–Tisza közén végez terepmunkát, hanem eljut Dunántúlra, a Székelyföldre is. Publikációinak száma a kötet tanúsága szerint eléri a negyvenháromat. 1978-ban megnősül, felesége Nagy Irén, aki szinte családi lektora és munkatársa is lesz. 1979-ben a Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság igazgatóhelyettesévé nevezik ki. 1987-ben Gunda-díjjal, 1988-ban pedig Jankó János-díjjal jutalmazták. Mint Ujváry professzor írja, *munka közben érte a halál. Éjjeltájt még lelkesen csomagolta annak a kiállításnak az anyagát, amit másnap vitt volna Dániába, hazatérve lett rosszul. Családjától, barátaitól sem tudott elbúcsúzni...*

Az ő munkásságának értéke is tovább növekedik a múltó idővel – olvassuk a kötet szerkesztőjének tollából –, egyre értékesebb lesz, eredményei nemzedékeken át ösztönzőleg hatnak, az őt megerősítő vagy cáfoló vélemények megsokszorozódva épülnek be a kutatott terület és az egész (magyar) kultúra élő valóságába. Ha valaki ezt eléri, nem élt hiába.

(Kecskemét, 2008)